

SOCIETATEA CONCORDIA - DEPARTAMENTUL MINIER
SCHITU GOLEȘTI JUDEȚUL MUȘCEL (1938-1944)

IONELA NIȚU*
DAN OVIDIU PINTILIE**

Urmărind aplicarea unui vast program de concentrare a diferitelor activități industriale în strânsă legătură cu activitatea sa, Societatea „Concordia” și-a mărit patrimoniul, fie prin înființarea de noi departamente, fie prin preluarea, prin fuziune a patrimoniului altor societăți.

Prin fuziunea cu societățile „Schitu-Golești” și „Lignitul”, care a avut loc la 23 octombrie 1938, interesele societății în industria electrică și minieră au fost mărite. Fuziunea cu Societatea „Concordia” s-a făcut cu efect retroactiv pe data de 1 ianuarie 1938.¹ Practic însă, activitatea minieră a început din iulie 1937 cu o minimă organizare de șantier, director al exploatării miniere fiind inginerul A. Drăgulănescu, ajutat de inginerul pentru studii tehnice D. Liubenco, cartograful L. Pasco, avocatul J. Botez și o dactilografă.² Fuziunea cu aceste societăți miniere a putut fi ușor efectuată datorită faptului că o parte dintre membrii Consiliului de Administrație a „Concordiei” printre care F. Carlier, J. Duqué, I. Marinescu, M. Voinescu, J. Destexhe erau și acționari în cadrul acestor societăți.

Departamentul minier situat în comuna Schitu Golești județul Mușcel a fost creat în 1938, făcând parte din Regiunea a 2-a minieră cu doua secții, din 1941, și anume, cărbuni și minereuri.³ În adresa societății „Concordia” din 2 aprilie 1941, înaintată Ministerului Economiei Naționale, se arăta că, prin crearea Departamentului Minier, societatea exploata mai multe mine de lignit din bazinul Schitu Golești, clasându-se a treia în ordinea producției, după societățile „Petroșani” și „Creditul Carbonifer”.⁴ Începând cu 1945 sediul departamentului s-a mutat în Câmpulung – Mărcuș, iar regiunea de activitate a

* Serviciul Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale, Vâlcea.

** Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, Pitești.

¹ M.P.R, nr. 23/1938, p. 1875.

² S.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Concordia”, dosar 188/1938, f. 3.

³ *Ibidem*, dosar 114/1945-1946, f. 20.

⁴ *Ibidem*, dosar 291/1940-1941, f. 4.

departamentului era situată în comunele: Schitu Golești, Poenari și Godeni județul Mușcel.

Din anul 1940, Departamentul minier ai cărui cărbuni de lignit extrași din minele sale se foloseau în proporție de $\frac{3}{4}$ de către Departamentul Electrica a cărei producție de energie electrică se folosea în proporție de $\frac{3}{4}$ de către Municipiul București erau conduse de către administratorul delegat Oscar Osterwind, membru în Consiliul de administrație al Societății Concordia, cu sediul în București până în august 1944.

Secția cărbuni a fost creată, în anul 1938, prin fuzionarea Societății „Concordia” cu Societățile „Lignitul” (care avea un capital de 79.000.000 lei, poseda 2.870 ha terenuri carbonifere, acordate prin șase decrete regale între 1904 și 1914 (nr. 1.109/1904, nr. 3.177/1906, nr. 3.702/1911, nr. 2.215 și 2.216/1914, 3.826/1911), minele de la Pescăreasa, Jidava, colonia Grădiștea, Jugur-Bărăția, Godeni, Bătaia și o uzină electrică)⁵ și „Schitu Golești” (care avea un capital de 20.000.000 lei și terenuri carbonifere în suprafață de 840 ha acordate prin Înalt Decret nr. 3.826 din 23.11.1911)⁶. La 31.12.1941, societatea deținea 3709,011 ha concesiuni miniere în valoare de 25.452.316 lei, clădiri în valoare de 18.126.810 lei, mașini în valoare de 10.092.160 lei, uzina de deshidratat lignit în valoare de 14.937.597 lei, uzina electrică Poienari în valoare de 1.148.496 lei, uzina termoelectrică în valoare 8.594.029 lei, instalații electrice și teleferic în valoare de 2.665.432 lei, material de transport în valoare 15.807.094, transportor Hasenklever în valoare de 433.925 lei, vehicule, animale, grajduri, redevențe cumpărate, mobilier, material de serviciu, lucrări de deschidere, pregătire și consolidare, totalul investițiilor ridicându-se la 136.101.933 lei⁷. Societatea deținea pentru transporturi o bicicletă „Ingstaffel” pentru curieri, un docar pentru șantierul Poienari, 3 poștalioane, 3 trăsură, o trăsură cu coș pe roate de șină și 11 cai, o mașină Opel a inginerului Alexandru S. Popescu, un autocamion și o autocamionetă pentru transportul lemnului de mină, aprovizionare, transport bolnavi, membri ai familiilor angajaților. Autocamionul va fi rechiziționat de Armata Română în aprilie 1944 iar autocamioneta în august 1944, astfel că Departamentul se va vedea în imposibilitatea de a transporta alimentele și cerealele furnizate de centrul Ploiești și să se mai aprovizioneze cu lemnele necesare minelor și care se procurau din diferite regiuni ale țării⁸.

Societatea deținea la 31.12.1944, terenuri cumpărate prin acte de vânzare cumpărare transcrise la Tribunalul Mușcel în perioada 1910-1938 de

⁵ *Ibidem*, dosar 17/1938, f. 12-16; vezi și Societatea Concordia, Departamentul Minier Schitu Golești, dosar 1/1941, f. 2.

⁶ *Ibidem*, f. 7.

⁷ *Ibidem*, Societatea Concordia, Departamentul Minier Schitu Golești, dosar 1/1941, f. 1.

⁸ *Ibidem*, dosar 84/1944, f. 93.

la: I. Beligrădeanu, Lazăr, Ceaușești, Arsenești, N. I. Constantinescu, Gr. Stoicescu și pe care se aflau construite: cantina, sala de mese, bucătăria, locuința directorilor, clădirile din colonie, uzina de uscare, fosta tăbăcărie „Mușcelul”, în valoare totală de 1.505.470 lei⁹.

Uzina electrică, administrată de „Concordia”, împreună cu Societatea de „Gaz și Electricitate” din București, în baza unui contract, vor furniza energie electrică în cantitate de 20.000.000 kwh anual. Pentru construirea acestei uzine electrice, de către firma lui Emil Prager și terminată în aprilie 1930,¹⁰ Societatea „Lignitul” a beneficiat de un împrumut de la Societatea belgiană „Hydrofina” la data fuziunii mai rămânând o creanță de 11.929.715 franci elvețieni. Pentru lichidarea completă a creanței, societatea „Concordia” a dat 394.000 de acțiuni a câte 250 de lei din cele 552.000 acțiuni „Concordia” emise în urma fuziunii, societății „Hydrofina”. Restul de 158.000 acțiuni „Concordia” vor fi date acționarilor societății „Lignitul”. În iulie 1943 uzina electrică proprie „Thermo” a Departamentului minier va fi desființată departamentul primind curent electric de la Departamentul „Electrica”¹¹.

Cărbunele exploatat era un lignit cu structură fibroasă și lemnoasă, conținând 34% apă și o putere calorică superioară de 3.400 calorii, iar prin deshidratare în Uzina de uscare puterea sa calorică ajungea la 4.900 calorii. Uzina de uscare a început să funcționeze la data de 13 aprilie 1942, iar praful de cărbune obținut era livrat CFR, precum și departamentului „Electrica” pentru Uzina Electrică, fie sub formă brută, fie sub formă de praf ameliorat. În cazul în care praful de cărbune era ud, trebuia să se livreze lignit sub formă de bulgări de la mina Pescăreasa¹².

Exploatarea se făcea la Schitu Golești, în județul Muscel, situată la 6 km. de Câmpulung Muscel, cea mai mare parte din bazinul carbonifer fiind deținută de „Concordia”. Suprafața concesiunii era de cca. 3.856 ha. și cuprindea 80% din concesiunile miniere declarate în zăcămintul de la Schitu Golești. Exploatarea se făcea prin trei mine : Pescăreasa, Jidava și Poienari și se exploata lignit dacian pe un strat cu o grosime medie de 2 m. Rezerva vizibilă era calculată la 900.000 tone, cea probabilă la circa 23.000.000 tone, iar cea posibilă foarte mare. Pentru îmbunătățirea calității lignitului s-a instalat, în 1932, o Uzină de deshidratare cu o capacitate de 280 tone zilnic. Prin deshidratare, conținutul de apă scădea de la 34% la 14-16%, iar puterea calorică se ridica între 4.850-4.900 calorii.

⁹ *Ibidem*, dosar 81/1944, f. 9.

¹⁰ *Noua centrală electrică de la „Schitu-Golești”*, în M.P.R., nr. 9/1929, p. 777.

¹¹ SJAN Argeș, fond Societatea Concordia, Departamentul Minier Schitu Golești, dosar 7/1942-19743, f. 7.

¹² *Ibidem*, dosar 3/1942, f. 142-145.

Până în 27 august 1940, instalațiile ei nu au fost asigurate. Societatea „Concordia”, primind oferte de la Societatea Română de Asigurare Generală „Generală” care asigura toate instalațiile nu numai contra riscului incendiului cât și contra exploziilor atât în timp de pace cât și în timp de război, uzina a fost asigurată la suma de 15.000.000 lei, prima de asigurare fiind de 63.836 lei.¹³ De asemenea, în iunie 1940, dorind să se informeze asupra valorii primelor de asigurare pe care le oferea Societatea de asigurări „Generală”, „Concordia” arăta că șantierul de la Schitu-Golești era asigurat la societățile de asigurare „Britania” și „Sun” la o valoare de 13.170.000 lei.¹⁴

Maiorul N.C. Popescu, primul comandant militar al Departamentului Minier „Lignitul” și al Departamentului „Electrică” arăta într-un raport de 15 mai 1942 înaintat Ministerului Economiei Naționale, Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării că întreprinderea nu era utilată pentru o producție mare neavând mașinile necesare și nici deschideri de galerii suficiente. Uzinele, instalațiile existente, mașinile etc., erau vechi și uzate, ele necesitând întreruperi de lucru, pentru foarte dese reparații. Galeria nu avea capacitate prea mare, neavând lucrări de pregătire suficiente lipsind lemnul de galerie care era procurat, de la zi la zi cu prețuri fabuloase. Întreprinderea nu avea rezerve pentru a menține galeriile existente care suportau presiuni mari mai ales la minele Pescăreasa și Jidava.

Linia de funicular care deservea mina Poenari (4 km) și Gara Schitu Golești era veche și oprită foarte des pentru reparații. Uzina de uscare din Gara Schitu Golești avea mașinile și cazanele uzate și trebuia întreruptă din când în când pentru a i se face reparații. Conducerea Departamentului era foarte zgârcită cu investițiile care trebuiau făcute în materialele pentru exploatare deoarece acestea se găseau foarte greu și la prețuri astronomice¹⁵. Există o linie decauville de 7 km cu trei locomotive și 640 de vagonete, precum și un siloz de cărbuni cu o capacitate de 300 de tone. Magazia pieselor de schimb era plină cu tot felul de piese dar lipseau cablurile de electricitate, motoarele electrice, sârme pentru bobinaj și piese pentru linia decauville¹⁶.

Șantierul avea în mod variabil între 1.100 și 1.200 lucrători în mină și la exterior aceștia nefiind minieri de meserie ci agricultori din satele din jurul Schitului Golești și câteva sute din ei din județul Dâmbovița. Ei veneau la lucru la acest departament mai ales iarna când nu aveau ce face acasă, iar odată cu sosirea primăverii până în toamnă, nu mai veneau decât în mod neregulat, „pe pofță, cum s-ar zice la lucru”.

¹³ *Ibidem*, fond Societatea Concordia, dosar 280/1939-1940, f. 30.

¹⁴ *Ibidem*, f. 29.

¹⁵ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 8/1942, f. 101-102.

¹⁶ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 420.

Șeful Departamentului Minier era inginerul de mine Paul Stroe, absolvent al Școlii Tehnice de la Charlottenburg în 1926, fiind ajutat de opt șefi de exploatare, (ingineri, ingineri de mine și geologi) care formau personalul tehnic superior, precum și de 21 maiștri (mineri, topometrii, topografi și conducători minieri) care formau personalul tehnic inferior.¹⁷ În 28 decembrie 1943, M.St.M. a aprobat, cu ordinul nr. 29.995/G. numirea inginerului Radu Rosetti ca șef, responsabil al exploatării de la Schitu Golești¹⁸. Din 1942, șef al șantierului Poienari era Kurt Schiller.

Producția de lignit, extrasă de la minele „Jidava”, „Poienari” și „Godeni” a evoluat în perioada 1938-1944 în felul următor¹⁹:

ANII	TONE
1938	118.714
1939	130.768
1940	142.259
1941	143.131
1942	147.429
1943	141.214
1944	106.938

În anul 1941 producția nu a putut fi îndeplinită la cantitățile stabilite datorită inundațiilor care au întrerupt traficul pe calea ferată timp de două luni.

Considerându-se faptul că mărirea producției și asigurarea rentabilității exploatărilor de la Schitu Golești, nu se putea face decât prin concentrare în minele susceptibile pentru raționalizarea lucrului, s-a propus părăsirea minei Jidava pentru că avea cea mai mică producție; abundență mare de ape, înălțime mare de pământ (219 metri), greutate mari în transportul subteran, greutate în menținerea aerajului, utilizarea nerațională a mașinilor (140 HP, instalații pentru extracție de 36 tone), întrebuințarea nerațională a efectivului (37,8% din efectiv lucrau la cărbuni și 62,2% la lucrări neproductive, întreținerea galeriilor, regie interioară), prețul de cost pe tonă prea mare cu 37% față de celelalte mine. Prin închiderea minei Jidava se avea în considerare mărirea producției minei Pescăreasa prin mutarea lucrătorilor în număr de 90, iar utilajele se puteau întrebuința la celelalte mine pentru acoperirea lipsurilor existente. Problema a fost adusă la cunoștința ministerului Minelor și Petrolului care după analize și studierea la fața locului a găsit rațională propunerea

¹⁷ *Ibidem*, fond Societatea Concordia, dosar 269/1942, f. 23.

¹⁸ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 25/1943, f. 128.

¹⁹ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 124/1945, f. 4; dosar 329/1943-1948, f. 20.

conducerii societății și va aproba părăsirea minei prin adresa 17.146 din 04.09.1946²⁰.

Producția de lignit ameliorat, obținută de Secția Cărbuni din cadrul Departamentului Minier Schitu-Golești a fost în perioada 1939-1944 de²¹:

ANUL	TONE
1939	59.592
1940	57.830
1941	60.084
1942	45.830
1943	41.575
1944	40.600

Vânzările pe piața internă de lignit brut și ameliorat, pentru „Concordia” și terți, în perioada 1939-1944 au fost următoarele²²:

ANUL	Lignit brut / tone		Lignit ameliorat / tone	
	Terți	Concordia	Terți	Concordia
1939	2.600	43.193	54.019	3.780
1940	4.765	50.709	51.813	3.698
1941	7.699	31.999	52.590	4.610
1942	13.437	61.062	41.230	2.205
1943	9.248	60.419	38.401	-
1944	4.157	31.896	37.255	1.514

Lignitul brut extras se vindea sub formă de trei sortimente: cum era extras din mină; mărunț și ciuruit. În perioada 1939-1944, Secția cărbuni a livrat, la export, doar în anul 1941, cantitatea de 2.010 tone lignit ameliorat în Elveția²³.

Beneficiul net al Secției de cărbuni în 1939 a fost de 7.184.000 lei, în 1940 de 3.820.000 lei și în 1941 a fost de 3.500.000 lei, în timp ce activitatea Secției minereuri în 1941 s-a soldat cu un deficit de 19.000.000 lei.²⁴ Ținând cont de cantitățile de cărbune extrase, principalele șantiere erau Poienari (31.910 tone), Pescăreasa (18.523 tone), Jidava (5.203 tone) și Godeni. Amortismentele făcute de conducerea societății au fost de 12.161.000 lei în anul 1939, de 9.977.000 lei în 1940 și de 9.743.000 lei în 1941.

²⁰ *Ibidem*, dosar 329/1943-1948, f. 74-75.

²¹ *Ibidem*, f. 78.

²² *Ibidem*, f. 80.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, dosar 41/1941, f. 25; dosar 180/1942, f. 8.

Numărul lucrătorilor utilizați de departament în perioada 1939-1944 a fost următorul²⁵:

Anul	Numărul lucrătorilor
1939	1.158
1940	1.160
1941	1.119
1942	1.031
1943	1.286
1944	1.194

Numărul funcționarilor utilizați de departament în perioada 1939-1944 a fost următorul²⁶:

Anul	Numărul funcționarilor
1939	34 (fără asimilați)
1940	38 „”
1941	56 „”
1942	61 (cu o parte asimilați)
1943	69 (cu asimilați)
1944	66 „”

Salariul mediu anual, inclusiv accesoriile, pe anii 1939-1944 al funcționarilor și lucrătorilor a fost următorul²⁷:

Anul	Funcționari	Lucrători
1939	62.893 lei	15.739 lei
1940	90.278 lei	21.116 lei
1941	90.975 lei	27.176 lei
1942	114.768 lei	49.114 lei
1943	200.155 lei	65.466 lei
1944	301.686 lei	119.167 lei

Departamentul Minier avea un consum zilnic foarte mare de material lemnos pentru consolidarea galeriilor de lucru. Pentru susținerea galeriilor și pentru încălzit, societatea procura lemne și cherestea din pădurea Ciomăgești, Lahovari – Rătești, parchetul Pătroaia, jud. Dâmbovița și de la Calafat.²⁸ Ministerul Economiei Naționale, prin Casa Autonomă a Pădurilor Statului repartiza departamentului, periodic, 2.000 mc. material lemnos prin Ocolul

²⁵ *Ibidem*, dosar 329/1943-1948, f. 78-79.

²⁶ *Ibidem*, dosar 329/1943-1948, f. 78-79.

²⁷ *Ibidem*, dosar 329/1943-1948, f. 79.

²⁸ *Ibidem*, dosar 240/1943-1944, f. 8.

Silvic Calafat, care erau transportate cu căruțele la gara C.F.R. și de aici aduse cu trenurile la Schitu Golești²⁹.

În anul 1942, a fost achiziționată Fabrica de brichete, cu o capacitate de 300 tone de brichete pe lună care urma să valorifice pudra de cărbune rezultată din deshidratare nu a intrat în folosință datorită dificultăților în procurarea materialelor pentru instalarea ei dar se spera ca lucrările să fie terminate în 1944³⁰. În octombrie 1943, la solicitarea autorităților, Departamentul Minier de la Schitu Golești a efectuat transporturi de cărbune în Transnistria, în valoare de 2.396.512 lei³¹. În imobilele societății (locuințe, cămine, colonii) locuiau 88 de salariați de la mina Pescăreasa 39 de la Poienari și 14 de la Schitu-Golești³².

După militarizarea departamentului, conform Ordinului M.St.M. din mai 1941, au fost numiți în cadrul acestuia și la Uzina electrică, care aparținea de Departamentul „Electrică”, câte un comandant militar de exploatare care depindea și raporta la Corpul 1 Armată. Primul comandant militar a fost maiorul în rezervă C. N. Popescu până în septembrie 1942 apoi, conform Ordinului M.St.M. 590710/G din 10 septembrie 1942, lt.col. în rezervă Giurculescu Stelian până în 15 mai 1943, conform ordinului M.St.M. 875.035/1943 când a fost urmat de colonelul în rezervă Ciolan Ion, până la 23 august 1944³³. Șeful responsabil al Departamentului Minier era inginerul Alexandru S. Popescu ajutat de inginerul Dariciuc Nicolae (Pescăreasa) și șefii de mină inginerii Ciucă Dumitru (Jidava) și Kurt Schiller (Poienari), iar a celor trei uzine inginerul Raul Rizeanu³⁴. Există un conductor tehnic, 15 maiștri minieri dintre care trei străini, 12 funcționari administrativi și 30 de funcționari tehnici. Mai existau 15 specialiști străini din care: 8 italieni, 4 germani, 2 unguri și 1 polonez, dar societatea intenționa să românezeze întregul personal în martie 1943 astfel că erau pregătiți un număr de 21 ucenici care lucrau în toate atelierile Departamentului³⁵. Șeful serviciului comercial era Ion Beligrădeanu.

Conform ordinelor, legilor și instrucțiunilor primite de la M.St.M. și Biroul Siguranței și Prevederi din cadrul Corpului I Armată de jurisdicția căruia aparținea Societatea „Concordia” a fost organizat un Serviciu de siguranță și pază la Departament conform legilor de militarizare. Teritorial, Departamentul Minier „Lignitul” care avea cele trei mine, era păzit de o gardă

²⁹ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 8/1942, f. 434.

³⁰ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 111/1943, f. 6.

³¹ *Ibidem*, dosar 240/1943-1944, f. 8.

³² *Ibidem*, dosar 72/1948-1950, f. 14.

³³ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 8/1942, f. 45, 463-464; dosar 25/1943, f. 174.

³⁴ *Ibidem*, dosar 4/1942-1943, f.n.

³⁵ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 419-420.

proprie civilă formată ziua din opt oameni iar noaptea din 14 la care se mai adăuga un om care făcea inspecția paznicilor în cadrul rondului de noapte³⁶.

Conform circularei Asociației Industriilor de Petrol cu nr. 7898 din 11.08.1942, societățile petroliere nu mai aveau voie să comunice Cercurilor de recrutare teritoriale nici un fel de date privind activitatea lor. Orice date erau furnizate numai de Direcția petrolului care aprecia dacă erau necesare sau nu celor care le solicitau³⁷.

În baza Decretului-Lege 1.024 din 1941, Departamentul minier a înființat Oficiul propriu „Muncă și Lumină”, subordonat Inspectoratului „Muncă și Lumină” Târgoviște prin care s-a căutat să se dezvolte în sufletele muncitorilor „conștiința națională, pericolul din Răsărit și cauza obiectivă pentru care se poartă război contra bolșevismului, la care luau parte un mare număr de lucrători”. De la început Inspectoratul Târgoviște a căutat să ajute Departamentul Minier prin trimiterea de cărți, broșuri, gazete și reviste în sprijinul ridicării culturale a muncitorilor³⁸. De asemenea, Ministerul Propagandei Naționale a distribuit gratuit câte 100 de exemplare din „Cătușe roșii”, „Basarabia și Bucovina”, „Sub călcâiul comunist” și într-un număr mai mic „Demascarea comunismului”, „Prăbușirea colosului”, „Calendarul dezrobirii”, „Îndemnuri românești”, cărți poștale, portrete ale regelui și mareșalului și albume cu mareșalul Antonescu³⁹.

Șeful organizației era inginerul Alex. S. Popescu care ținea periodic conferințe muncitorilor pe diferite teme cum ar fi „Rolul european al României”. El propunea ca emisiunea de radio „Ora ostașului” care se transmitea Duminica între orele 12-13 să fie transmisă Duminica dimineața când putea fi audiată de majoritatea lucrătorilor. Dorea prelungirea sălii cantinei pentru organizarea de șezători și sărbători muncitorești care să fie audiate de un număr mai mare de lucrători⁴⁰.

La șantierul Pescăreasa și Poienari au fost puse în funcțiune la cantinele șantierelor, în sala de mese câte un aparat de radio, iar caravana cinematografică prezenta periodic filme ca și inginerul șef care cu un aparat de cameră rula în sala de conferințe „vederi din diferite regiuni ale țării și filme ușoare și distractive”. Au fost înființate echipe de fotbal (înființată mai târziu din lipsă de încălțăminte) și volei care desfășurau jocuri periodice cu echipele de la celelalte departamente ale societății, în special „Electrică”.

³⁶ *Ibidem*, dosar 8/1942, f. 444.

³⁷ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 5/1942, f. 109.

³⁸ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 23/1943, f. 5.

³⁹ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 341.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 8/1942, f. 336-337.

În sala de conferințe se organizau prelegeri susținute de către prof. dr. Ion Țicăloiu și Panfil Niculescu de la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung precum și de alți propagandiști invitați, în special ofițeri ai Regimentului 30 Dorobanți. În 4 aprilie 1943, scriitorul Mihail Sadoveanu a citit din operele sale muncitorilor de la Departamentul „Electrică”, în sala de mese, unde au fost aduși funcționari și muncitori și de la Departamentul Minier⁴¹. De asemenea, Departamentul a fost inspectat în luna martie de generalul D. Diamandi, inspector militar al Regiunii a 5-a Industrială.

Din păcate, în cadrul departamentului „nu s-au putut înființa agenți proprii propagandiști” deoarece „nu s-au găsit printre lucrători, oameni capabili pentru a fi pregătiți ca agenți propagandiști, neavând pregătirea necesară, fiind oameni simpli – minieri sau muncitori manuali”. Erau totuși agenți propagandiști, puțini, proveniți din rândul maiștrilor minieri, a șefilor de ateliere și a maiștrilor electricieni, care făceau propagandă printre minieri și lucrători. Inginerul Alex. S. Popescu propunea conducerii societății ca propaganda să nu fie făcută de către muncitori deoarece aceștia „erau slabi pregătiți și nu puteau susține cu argumente anumite controverse”. Un rol important în activitatea organizației ML a revenit preoților misionari care nu trebuiau să lipsească de la nicio manifestație culturală, să fie consultați în alcătuirea programelor și să vorbească la serbări (de Sf. Varvara, Sf. Ilie, Sf. Dumitru, Crăciun, Paști etc.). „Lucrarea misionară” trebuia făcută într-un cadru de reculegere sufletească și într-o atmosferă de adâncă religiozitate⁴².

De la Inspectoratul „Muncă și Lumină” Târgoviște erau înaintate broșuri, fotografii, planșe care aveau caracter „pur românesc” reprezentând fapte de arme pe care ostașii români le înfăptuiau în război, precum și gazetele: „Sentinela” și „Soldatul” care se distribuiau în rândul muncitorilor și în care erau articole „despre Ardeal”, „despre apostolatul românilor ardeleni pentru menținerea limbii, credinței și independenței lor”⁴³. Se afișau periodic fotografii înaintate de către secția Presă și Propagandă din cadrul M.St.M. în care se arătau aspecte din luptele purtate de trupele române și germane. Fotografiiile cu aspecte de pe front au fost așezate în vitrine pentru a putea fi văzute mai bine și s-au afișat și hărți în care se prezenta zilnic mersul luptelor pe front. În uzină au fost așezate hărți cu România Mare și textul „Noi muncim pentru o Românie Mare”⁴⁴.

În sala cantinei societății se desfășurau spectacole de teatru cu caracter social dar și cu caracter militar cu actori proveniți din rândul funcționarilor și lucrătorilor. Corul Căminului Cultural Schitul Golești desfășura programe cu

⁴¹ *Ibidem*, f. 455.

⁴² *Ibidem*, f. 331, 336.

⁴³ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f.n.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 6/1942-1943, f. 155-156.

cântece din repertoriul românesc. Caravana cinematografică ML prezenta periodic filme distribuite de la București, departamentul dorind a-și procura un aparat cinematografic propriu prin care să se facă „educația maselor muncitorești”. Biblioteca șantierelor condusă de Gheorghe Țuțuianu deținea volume în valoare de 40.000 lei.

De asemenea, departamentul organiza excursii cu personalul administrativ și tehnic în diferite locuri turistice, în special la peștera Dâmbovicioara și la Cabana Voinea unde puteau să participe și membri familiilor lor.

În ziua de 26 martie 1944 s-a reconstituit Secția „Muncă și Lumină” a Departamentului Minier a cărui șef de secție era ing. Alexandru S. Popescu, ajutat de alți 8 ingineri care erau șefi ai echipelor de teatru, bibliotecă, cinematograf, radio, reviste-publicații, sport-turism-colonii, frumusețea muncii, presă-propagandă, activități culturale, casierie etc. Departamentul avea 1.200 de salariați și 32 de ucenici. Conform chestionarului înaintat conducerii societății Concordia se arăta că existau 2 cantine la care luau masa 200 de lucrători pe zi. În colonie locuiau 55 de familii, exista baie cu 24 de dușuri, o infirmerie, teren de sport în suprafață de 300 de metri, 2 biblioteci cu 800 de volume, sală de spectacole cu o capacitate de 300 de persoane, 3 aparate de radio, cor compus din 30 de persoane, o echipă de teatru formată din muncitori și două echipe una de fotbal și una de volei⁴⁵.

După militarizarea Departamentului în mai 1941 s-a trecut la reorganizarea întreprinderii reușindu-se să se imprime o disciplină pur militară. Zi de zi printr-o muncă neîncetată și cu concursul responsabililor de șantier s-a reușit „printr-o severă dar dreaptă disciplină” dar și prin măsuri de aprovizionare cu alimente a lucrătorilor și familiilor lor să se asigure o producție mai bună. Scumpetea vieții îi făcea pe mulți lucrători să trăiască „în cea mai mare mizerie, într-o stare fiziologică detestabilă”. Nu puteau să se hrănească suficient iar familiile lor pur și simplu mureau de foame. Nu aveau haine, umblau în zdrențe, lipsindu-le multe piese de îmbrăcăminte cum a fi: cămășile și izmenele. Ca urmare, direcția s-a preocupat de urgență cu procurarea încălțăminte, a rufăriei de corp, toate la prețuri convenabile pentru toți lucrătorii. S-au luat de asemenea măsuri disciplinare fără de care întreprinderea s-ar fi închis de mult.

Condițiile de muncă în care lucrau lucrătorii angajați erau foarte grele, lipsind multe instalații tehnice, scule și unelte care intrau în obligația societății de a le procura; salariile erau mici în raport cu munca prestată, iar singurul cumpărător al cărbunelui rămânea statul, prin căile sale ferate, care însă nu mai majorase prețul de 12 ani⁴⁶. Nu era aer suficient în galeriile din mine, lipsind

⁴⁵ *Ibidem*, dosar 84/1944, f. 3-4.

⁴⁶ *Ibidem*, fond Inspectoratul Regional al Muncii Pitești, dosar 12/1940-1941, f. 67.

ventilatoarele, erau pline de apă și noroi și o căldură insuportabilă. Galerile pentru extragerea cărbunelui se aflau la o adâncime cuprinsă între 500-700 metri, munca fiind mult mai grea decât la suprafață, muncitorii fiind lipsiți de aer și lumină, având aparența oamenilor bolnavi, „cu fețe pale și ochii injectați”, suferind de piept și ochi⁴⁷. Lucrătorii munceau în trei schimburi de 8 ore pentru care primeau între 212-315 lei/ora, bani din care trebuiau să-și cumpere și carburul care se folosea la lămpile care se foloseau în subteran. Din cauza faptului că localitatea Schitu Golești se aproviziona din Câmpulung Mușcel care era declarată stațiune climaterică, produsele necesare lucrătorilor erau mai scumpe, fapt care determinau multe plângeri ale acestora. Se mai făcea aprovizionare și prin Centrala societății petroliere Concordia din Ploiești care furniza Departamentului în cantități suficiente: cereale, alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte.

În baza ordinului Ministerului Muncii cu nr. 149.137 din februarie 1941, inspectorii Subinspectoratului Muncii Pitești au efectuat în zilele de 21-22 februarie controale la bazinul carbonifer Schitu Golești la cele trei perimetre Pescăreasa, Jidava și Valea Borii unde au fost audiate delegațiile muncitorilor compuse din 3-4 lucrători care au prezentat nevoile și lipsurile lor. În general, din punct de vedere al salarizării, delegații lucrătorilor au declarat că primesc salariul în plic închis pe care îl desfac, iar după verificarea sumei plătite semnează statul de plată, neexistând erori sau reclamații de neexactitate. Ei erau mulțumiți cu acordurile stabilite mai ales că pentru cazurile de randament slab, din cauza neprevăzutului, li se completa salariul cu un supliment de salariu zilnic, la echivalentul salariului normal prevăzut în contractul colectiv de muncă, iar în cazurile de randament superior primeau prime de încurajare peste acorduri⁴⁸. Conducerea tehnică a celor trei mine era dublată de maiștri mineri obișnuiți de ani de zile cu minele, despre care delegații lucrătorilor afirmă că „sunt oameni serioși și cinstiți, se poartă bine cu lucrătorii îndrumându-i în executarea serviciului lor, le trec prezența la lucru în carnetele de muncă în mod cinstit fără părtiniri sau dușmăniri și n-au fost niciodată reclamații contra nici unuia din ei”.

Împreună cu delegațiile lucrătorilor s-a constatat că societatea avea înființate două cantine muncitorești, din care una în Schitu Golești, la 200 metri depărtare de sediul întreprinderii, la îndemâna lucrătorilor mineri de la minele Pescăreasa și Jidava aflate la o depărtare de 300-400 metri, iar cealaltă la Valea Borii, în apropierea minei. De remarcat că la Schitu Golești exista înainte doar o mică prăvălioară cu câteva mese care în urma controalelor efectuate de Inspectorat s-a transformat într-o construcție mare cu sală de mese care cuprindea 40-50 de mese, depozit de alimente și bucătărie cu instalație

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 84/1943-1944, f. 176.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 22/1941-1942, f. 17-18.

modernă. Minerii se puteau aproviziona astfel la timp și fără bani gata, fără a mai apela la băcanii și cârciumarii din sat, unde cei mai mulți nu se puteau aproviziona, fiind obligați să „rabde de foame și să muncească flămânzi, fără a putea da randamentul normal prin munca lui depusă în mină”.

Cantinele satisfăceau pe deplin nevoile de alimente ale lucrătorilor atât din punct de vedere al cantităților cu care erau aprovizionate, cât și din punct de vedere al prețurilor lor și al conducerii, îndeplinită de lucrători români, elemente de încredere „contra cărora n-au existat vreodată niciun fel de nemulțumiri sau reclamații”. Aprovizionarea se făcea de pe piața orașului Câmpulung, cheltuielile de transport și facturat fiind pe contul societății astfel că prețurile nu explodau, șeful cantinei fiind plătit cu salariul fix pentru munca lui. Se observa însă lipsa cărnii de vită, a grăsimii de porc și a zahărului, acest produs din urmă existând în cantități mici. Cu toate intervențiile făcute la Prefectura județului Mușcel care dădea tot concursul Oficiului de aprovizionare județean pentru a elibera direcțiunii societății cantitățile necesare. Societatea Concordia a căutat să aprovizioneze cele două cantine ale sale și prin Institutul Național al Cooperăției.

În privința organizării timpului liber, muncitorii au declarat că până în 1940 cei tineri se adunau duminica sau în sărbători la Căminul cultural din localitate, citeau cărți din bibliotecă, organizau concursuri de fotbal, spectacole, coruri și alte petreceri cu muzică și jos, dar începând cu 1941, „din cauza restricțiilor impuse de împrejurările politice și de siguranța statului”, lucrătorii nu mai aveau voie să se adune mai mulți la un loc pentru discuții, întrebându-și timpul liber prin ascultarea știrilor la radio și a programelor de muzică în localul școlii primare al societății, în prezența și sub controlul militar din întreprindere.

Situația nu a fost întotdeauna satisfăcătoare, existând multe reclamații ale lucrătorilor mineri de la mina Valea Borii din cauza abuzurilor și purtărilor brutale ale responsabilului de cantină „de origine maghiară” care la solicitarea muncitorilor și constatându-se „adevărul cu tristețe” s-a procedat la înlăturarea din serviciu a acestuia în 15 noiembrie 1940.

Singura nemulțumire a salariaților societății era insuficiența salariului față de scumpirea vieții, societatea neputându-le plăti salarii mai mari din cauza nerealizărilor care nu puteau acoperi cheltuielile de investiții pentru exploatare și plata mâinii de lucru, mai ales că singurul cumpărător, statul, de 12 ani menținea același preț de cumpărare al cărbunelui.

În luna aprilie 1941, societatea Concordia, departamentul „Lignitul” avea un număr de 1.129 lucrători repartizați astfel: la mina Pescăreasa 202 lucrători, la Jidava 128, la Valea Borii 462, 188 în regie la ateliere, 75 la uzina de uscare și 74 la „Combustibilul” Godeni. Maiștri mineri la mina Pescăreasa obțineau între 173 și 182 lei brut pe zi, la Jidava între 165 și 168 lei pe zi, la

Poienari între 158-170 lei pe zi, iar pentru cei de la „Combustibilul” Godeni între 154 și 172 lei pe zi⁴⁹.

Lucrătorii mineri și ajutorii lor primeau între 140 și 155 lei pe zi la mina Pescăreasa, între 147 și 155 lei la Jidava, între 142 și 154 lei la Poienari (Valea Borii) și între 135-148 lei la „Combustibilul” Godeni. Lucrătorii ciocănași primeau pe zi 150 lei la Pescăreasa, între 122-152 la Jidava, între 134-152 la Poienari și între 135-142 lei la „Combustibilul” Godeni.

Lucrătorii artificieri primeau 150 lei pe zi la Pescăreasa, Jidava și Poienari și 2950 lei lunar sau 123 lei pe zi la „Combustibilul” Godeni. Lucrătorii vagonetari primeau între 120-125 lei pe zi la Pescăreasa, între 108-125 lei la Jidava, între 108 și 122 lei la Poienari și 80-105 lei pe zi la „Combustibilul” Godeni. Lucrătorii de la suprafață primeau între 75-100 lei la Pescăreasa, 65-75 lei la Jidava, între 68-85 lei la Poienari și 70 lei pe zi la Combustibilul Godeni.

Se constata că salariile lucrătorilor minieri din serviciul Concordia erau majorate simțitor în raport cu lunile anterioare cu 25-30% pentru toate categoriile de muncitori. Astfel, muncitorii de la Concordia erau mult mai bine remunerați decât minierii de la minele de cărbuni de la Nehadia cărora li se fixaseră salariile conform „Monitorului Oficial” nr. 97 din 26.04.1941. Starea de spirit era mulțumitoare, dar exista și o temere ca nu cumva aceste salarii să revină din nou, din diferite motive, la o scădere.

Muncitorii de la minele de cărbuni, „Combustibilul” Godeni care în luna februarie 1941 erau o întreprindere individuală, proprietatea inginerului Paul Stroia, directorul societății pentru exploatarea cărbunelui Concordia din Schitu-Golești erau nemulțumiți de nerespectarea duratei muncii și a condițiilor grele în care erau obligați să lucreze. Lucrătorii arătau într-un memoriu Inspectoratului Muncii Pitești că erau obligați să lucreze 12-14 ore pe zi fără instalații tehnice și fără alte înlesniri care să le poată ușura munca. Constatările făcute la fața locului arătau într-adevăr o situație deplorabilă „munca lor fiind aproape în condiții primitive, iar tratamentul și remunerația cât se poate de neomenoase”⁵⁰. Echipele formate din câte 3 oameni lucrau fără scule fiind obligați să transporte cărbunele cu brațele la locul de încărcare, neputându-se realiza mai mult de 3-4 metri de săpături în 12-14 ore. Revenea echipei pe zi un brut cuprins între 420-560 lei pe zi sau 140-186 lei pentru fiecare lucrător din care după scăderea costului carburului consumat 30-35 lei și a celorlalte rețineri de impozite, timbru de asigurare etc. muncitorii nu se alegeau la sfârșitul lunii nici cu 100 lei pe zi, primind între 75-90 lei net. Se putea trage concluzia că în privința salarizării nu se respectau condițiile prevăzute în contractul colectiv de muncă. Nu exista la mină instalație de curent electric spre a se scoate

⁴⁹ *Ibidem*, fond Inspectoratul Regional al Muncii Pitești, dosar 22/1941-1942, f. 423.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 23/1941, f. 76-78.

vagonetele în mod mecanic afară din mină astfel că se folosea instalația primitivă a granicului tras de oameni cu atâta oboseală și prea puțin randament, aceștia fiind prost alimentați și fără puterile necesare acestui fel de muncă. Minerii nu aveau conform prevederilor art. 8 din contractul colectiv: sfredel, rânghi, pene, baroase, etc. aceștia lucrând cu șine de fier aduse de ei personal și ascuțite tot de ei, pentru dislocarea bucăților de cărbune din strat. Materialele explozibile se puneau întotdeauna în plata lucrătorilor fără a se mai acorda plusurile la salariu.

Majoritatea muncitorilor erau coloniști din Dâmbovița cărora nu li se plăteau chiriile pentru locuință astfel că de 2-3 ani își suportau singuri cheltuielile din câștigul lor mic și nu li se dădea de asemenea combustibil pentru încălzit. Li se îngăduia să ducă acasă fiecare lucrător o bucată de cărbune de 10 kg pe fiecare seară la ieșirea din mină, în zilele în care ei lucrau 10-15 zile pe lună. Cei 80 de lucrători din Dâmbovița mobilizați pentru lucru din noiembrie 1942 fără familiile lor, nu puteau părăsi lucru fiind oricând pasibili de a fi condamnați de către Curtea Marțială⁵¹. Din când în când acelor mai de încredere li se acorda scurte permisiuni.

Inspectoratul Muncii constata că la această mină de la Godeni era cea mai grea situație din toate societățile care dețineau mine în bazinul Schitu-Golești. Ca urmare, muncitorii au solicitat efectuarea de plăți suplimentare începând cu august 1940 arătând că acordurile stabilite nu au fost respectate de conducerea întreprinderii fiind silit să-și piardă vremea cu lucrări auxiliare pentru care ar fi trebuit să existe mașini.

Inspectoratul General al Muncii București a reușit să determine conducerea societății să instaleze un trolie la mina fostei societăți „Combustibilul” din Godeni, înlocuind astfel granicul la care lucrătorii trăgeau cu rândul pentru a scoate vagonetele încărcate cu cărbuni din mina care avea un plan foarte înclinat de la intrare în jos și s-a înființat o cantină muncitorească prevăzută cu alimentele necesare hranei lucrătorilor la preț și în condițiile de furnizare pe care societatea le dădea lucrătorilor la Schitu Golești și Poienari⁵².

După intrarea României în război societatea în întâmpinat permanent greutăți pentru o exploatare rațională și pentru mărirea producției, în dauna lucrărilor de pregătire, care s-au accentuat permanent datorită următoarelor motive:

a) Plecarea lucrătorilor la concentrare – M.St.M. nu aproba întotdeauna tabelele cu oamenii propuși de societate pentru mobilizarea la lucru, iar pe de altă parte ordinele de chemare a oamenilor la concentrare soseau mereu;

⁵¹ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 4/1942-1943, f.n.

⁵² *Ibidem*, fond Inspectoratul Regional al Muncii Pitești, dosar 23/1941, f. 42.

b) Lipsa lucrătorilor minieri de la serviciu – de sfintele sărbători ale Paștelui se dădea fiecărui lucrător flotant câte o permise de 4 zile, dar nici un lucrător nu venea la timp, fiecare întârziind între 5-10 zile. Aceste lipsuri erau motivate de munca câmpului sau îngrijirea gospodăriei precum și de salariul mic primit din partea societății. Lucrătorii declarau în fața Comandamentului militar că „preferau să plece pe front decât să mai lucreze la departamentul nostru cu salariul actual”. Se întocmeau permanent tabele cu absenții iar comandamentul militar trimitea în fața Curții Marțiale o parte din ei pentru a fi dați drept exemplu. În privința salarizării, lucrătorii care lucrau la exploatarea de pădure, la munca câmpului sau construirea șoselelor câștigau cu 100% mai mult decât lucrătorii minieri. Convingerea societății era că problema mării producției se putea rezolva numai prin mărirea numărului de lucrători la care se mai adăuga și intemperiiile naturii cum au fost ploile abundente și continue din aprilie 1942 care au provocat greutăți de exploatare la toate minele, presiuni pe galeriile de abataj și micșorarea randamentului;

c) Lipsa lemnului pentru galerii – pădurile înconjurătoare bazinului carbonifer Schitu Golești erau epuizate și nu se mai găseau lemnele necesare lucrărilor miniere și întreținerii materialului rulant. Materialul lemnos trebuia adus de la mari depărtări, care, pe lângă că erau scumpe, nu se puteau transporta la timp și nici în cantități suficiente;

d) Lipsa materialelor – din cauza stării de război nu se mai puteau procura nici din țară și nici din străinătate, decât cu foarte mare greutate și după timp îndelungat, următoarele materiale necesare exploatarea miniere: cabluri electrice de mină, mașini miniere și motoare capsulate, materiale feroase, roți și axe de vagonete, șine de tip 7 și 9. lucrările de pregătire și de deschidere erau oprite pentru că nu existau cabluri electrice trifazice necesare transportului energiei electrice, energie care acționa ventilatoare, trolie, pompele și mașinile de schram. De asemenea, nu existau motoare electrice de rezervă și nici sârmă de bobinaj pentru rebobinarea lor în caz de ardere. Curentul se asigura totuși din propriile uzine, dar trebuiau puse la dispoziție uleiuri, benzină, petrol și bumbac;

e) Lipsa materialelor explozive – prețul materialelor crescuse cu 150% ceea ce aducea mari prejudicii exploatarea deoarece materialul cădea în sarcina lucrătorilor;

f) Mărirea prețului de vânzare la CFR – dacă în decembrie 1941 CFR plătea 1003,98 lei tona de lignit ameliorat, la sfârșitul anului 1942 mai plătea doar 920,80 lei pentru fiecare tonă astfel că societatea pierdea câte 83,18 lei/tonă. Datorită acestei pierderi nu se mai putea da sporuri salariale lucrătorilor pentru procurarea de alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte;

g) Lipsa îmbrăcăminte și a alimentelor pentru lucrători – alimentarea lucrătorilor lăsa foarte mult de dorit. Se observa că lucrătorii erau din ce în ce

mai rău îmbrăcați având hainele sau încălțăminte uzate și rupte astfel încât nu ai puteau veni la serviciu în timpul intemperiilor. Societatea era încadrată în sistemul de alimentare al orașului Câmpulung Mușcel, oraș care nu putea să satisfacă nici propriile lui nevoi și din această cauză nu se putea da lucrătorilor rații suficiente de alimente, în special porumb și pâine care constituia hrana lor principală⁵³.

La sfârșitul anului 1942 capacitatea de producție a minelor era în medie de 12.660 tone, iar capacitatea maximă de producție de 16.000 tone lunar (Jidava – 3.000 tone, Pescărea – 5.000 tone, Poienari – 8.000 tone) minele fiind deschise și pregătite pentru cantitățile de lignit necesare, dar pentru astfel de producție trebuiau 900 de lucrători pentru subteran, 511 lucrători de suprafață, inclusiv atelierele, 78 pentru uzina de uscare, deci în total 1.489 lucrători plus personalul. Față de cei 1285 angajați la 1 februarie 1942 se observa că erau necesari încă 201 lucrători care așteptau aprobare pentru mobilizare la lucru.

În 1943, societatea Concordia, Departamentul Minier Schitu Golești avea un număr de 1.550 de lucrători cu mici variații⁵⁴. Acești lucrători erau încadrați din punct de vedere al salarizării conform Decretului Lege 110 al Ministerului Economiei Naționale publicat în „Monitorul Oficial” nr. 43 din 20 februarie 1943 atât cei ce lucrau în acord cât și cei în regie, fie în mină, fie la suprafață.

Pentru acești lucrători, societatea în colaborare cu Inspectoratul Muncii Pitești și Oficiul Camerei de Muncă Câmpulung au stabilit, pe baza unor procese verbale și protocoale, cantitățile de alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte și alte articole necesare, pe timp de un an de zile. Erau necesari 1749 perechi de bocanci, 3.000 de saboți de cauciuc și 5247 pingele. Pânza americană, 21.088 metri, stofă de haine 5248 metri, ciorapi de lână 600 perechi, ciorapi de bumbac 300 de perechi. Pentru aprovizionarea cantinei și a familiilor minerilor erau necesare 426 tone făină de grâu, 638 tone porumb boabe, 81 tone zahăr, 35 tone ulei, 1,5 tone untură, 6 tone brânză, 3 tone pește sărat, 14 tone cartofi, 20 tone fasole, 20 tone ceapă. Mai era necesar 5000 bucăți varză, 2 tone bulion, 1,5 tone oțet, 5 tone arpacaș, 1,5 tone paste făinoase, 1 tonă marmeladă, 1 tonă slănină, 3 tone carne conservată, 26 tone carne proaspătă, 6 tone pește proaspăt, 11 tone săpun de rufe și 9.704 săpun de toaletă. În afară de aceste rații necesare mai erau și stocurile de alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte existente în depozitele societății.

Rația de porumb de 11 kg/lunar de lucrător și 8 kg lunar de fiecare membru de familie a fost fixată de Ministerul Economiei Naționale prin ordinul nr. 199.332 din 05.03.1943, dar s-a dovedit „insuficientă, lucrătorii neputând

⁵³ *Ibidem*, dosar 3/1942, f. 181-184.

⁵⁴ *Ibidem*, dosar 84/1943-1944, f. 132-133.

munci nehrăniți”. Nu se putea ca muncitorii să depună eforturi fizice cu 350 grame mălai pe zi, măămăliga fiind principala sa hrană⁵⁵.

Biroul de siguranță și prevederi Craiova arăta lunar că starea lucrătorilor în anul 1943 era bună „aproape toți fiind țărani și hrana lor de bază era măămăliga”. Lucrătorii erau mulțumiți pentru cotele de alimente dar solicitau creșterea cotelor de porumb. Cotele de porumb se distribuiau în zilele de 15-19 ale lunii iar alimentele în zilele de 21-23⁵⁶.

În 17.08.1943, Inspectoratul Muncii Pitești făcea cunoscut societății Concordia că în urma reclamațiilor făcute de lucrătorii societății și potrivit ordinului 415.130/1943 al Președinției Consiliului de Miniștri, societatea trebuia să dispună de urgență la îmbunătățirea condițiilor de trai ale muncitorilor din cadrul societății după cum urma:

1. lămpile de carbid și carbidul ce se consuma fiind cheltuieli de regie urmau să fie suportate de societate;

2. în afară de cele 50 de locuințe construite pentru muncitori, acestea nefiind suficiente, trebuiau să se construiască și altele, mai ales că 25% din lucrători erau din județul Dâmbovița care parcurgeau distanțe mari pe jos;

3. deoarece munca în minele de cărbuni era o muncă grea și murdară trebuiau să se construiască și alte dușuri în afară de cele 31 care erau construite;

4. trebuiau procurate abonamente pe CFR pentru cei 21 de ucenici care mergeau la cursurile profesionale de la Câmpulung și care trebuiau să parcurgă zilnic 14 km dus și întors, pe jos, indiferent dacă vremea era frumoasă sau rea, iar iarna prin zăpadă era extrem de greu, iar la orele 20:00 când se terminau cursurile era noaptea târziu, programul fiind între 17-20;

5. procurarea de alimente și îmbrăcăminte pentru lucrători cu plata în rate lunare⁵⁷.

La evenimentele care s-au petrecut în ianuarie-februarie 1941, respectiv „Rebeliunea legionară”, din Departamentul minier al societății, au participat 3 lucrători și anume: Ion Brian, Dumitru Hodoleanu și Florian Brănescu care au fost judecați ulterior, dar condamnat a fost doar Ion Brian. Conform Cercului Teritorial Mușcel caporalul Ion Brian contingent 1936 mobilizat pentru lucru pe 1942-1943 a fost ridicat încă din 27 decembrie 1942 de către Poliția orașului Câmpulung și trimis în Lagărul de deținuți politici de la Târgu-Jiu: „pentru motivul că ar fi fost legionar”⁵⁸. În 25 februarie 1943 el

⁵⁵ *Ibidem*, f. 150.

⁵⁶ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 7/1942-1943, f.n.

⁵⁷ *Ibidem*, fond Inspectoratul Regional al Muncii Pitești, dosar 84/1943-1944, f. 125.

⁵⁸ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 4/1942-1943, f. 189.

era transferat și concentrat la Regimentul 5 Călărași – Ialomița, unde a fost trimis de lagăr. Societatea s-a adresat Cercului Teritorial solicitând anularea ordinului de trimitere în lagăr deoarece „era absolută nevoie de serviciile lui fiind singurul specialist în sudură autogenă și electrică de pe șantier”.

De remarcat este că în 18 februarie 1941, Brănescu Florian, lucrător la Schitu Golești, pentru a fi reprimat în cadrul societății a întocmit o declarație de bună voie în care își lua angajamentul că *nu va mai face niciodată politică și nu va unelti împotriva siguranței statului, nu va mai lua parte la nicio întrunire cu caracter subversiv, fie ea chiar religioasă, nu va mai activa nici prin scris și nici prin viu grai pentru a mai face propagandă interzisă de legile în vigoare și nu va mai face propagandă contra societății urmând să se încadreze complet în regulamentul de lucru*⁵⁹.

Cu toate ordinele înaintate societatea nu știa numărul comuniștilor și al legionarilor existând doar sectanți dar nu s-au mai semnalat începând cu 1942 acțiuni subversive de sabotaj, terorism sau indisciplină. În septembrie 1942 se comunica de către Direcția Siguranță și Prevederi că „ar exista în cele două departamente (Minier și Electrica) vreo 40 de comuniști”, dar șefii responsabili infirmiau acest lucru. De altfel, nici poliția Câmpulung nu dădea un răspuns concret la cererile adresate de conducerea societății pentru a se putea lua măsurile necesare mai ales că „prizonierii sovietici lucrau cu români și cunoșteau limba română mai mult sau mai puțin”. Numărul total al lucrătorilor conform raportului înaintat Inspectoratului Muncii în 14 martie 1941 era de 1.087 lucrători⁶⁰.

Oficiul de Asigurări Sociale solicitase Departamentului minier „Lignitul” din cadrul societății ca din 8 în 8 zile să fie raportați lucrătorii nou angajați, maiștri și supraveghetorii de oameni cu toate că nu aveau voie, angajau lucrători fără ai trimite la biroul de personal pentru a li se întocmi fișele și carnetele de asigurare precum și controlul actelor de stare civilă. Astfel, erau lucrători angajați pe șantiere de care conducerea societății nu știa nimic decât la momentul întocmirii listelor de plată, putându-se angaja „lucrători certați cu justiția sau armata și care refuzau să fie trecuți pe la biroul personal căutând pe cât posibil să le dispară orice urmă”⁶¹. Astfel era cazul lucrătorului Pescaru Iancu care avea cazier la poliție și lucrătorul Mihai Jenaru care atunci când a fost trimis să se prezinte la birou a răspuns șefului responsabil Nicolae Gașcu „în bătaie de joc...la vară se va duce la bălci să-și facă fotografie”⁶¹.

În conformitate cu hotărârea Consiliului de Miniștrii din 7 mai 1942, salariile minimale acordate erau de 4.600 lei lunar pentru bărbați, 3.450 lei

⁵⁹ *Ibidem*, fond Inspectoratul Regional al Muncii Pitești, dosar 2/1942-1943, f. 375.

⁶⁰ *Ibidem*, dosar 31/1941, f. 17.

⁶¹ *Ibidem*, dosar 2/1942-1943, 393.

pentru femei și 2.300 lei pentru copii. Camera de Muncă Ploiești comunica câte zile de lucru erau necesare și cât revenea pe zi pentru fiecare lucrător. Pentru 30 de zile lucrătoare, lucrătorii necalificați primeau 153 de lei/ zi, femeile 115 lei/ zi iar copii 77 de lei/ zi⁶².

Din lipsă de brațe de muncă, bărbații fiind mobilizați pe front, s-a căutat să fie înlocuiți cu femei și fete. În total, pe șantierele departamentului, lucrau în aprilie 1942 un număr de 78 de femei. Toate fetele tinere care lucrau la Funicularul care transporta cărbunii de la gara Schitu-Golești la Uzina de deshidratare trebuiau să frecventeze sâmbăta după amiaza cursurile școlii primare din comuna Poienari de Muscel.⁶³ Fetele fiind rechiziționate și angajate la încărcarea cărbunilor, nu puteau să frecventeze sâmbăta cursurile și, ca urmare, s-a solicitat aprobarea de la Corpul 1 Armată pentru a le frecventa duminica. Conform circularei nr. 71 din aprilie 1942 a Inspectoratului Muncii Târgoviște, conducerea societății raporta că în 25 aprilie 1942 pe șantierul Poienari lucrau 49 de femei care aveau absolvite cursuri primare, locuiau aproape de șantier și primeau între 70 și 85 lei pe zi în afară de ajutoarele materiale care se acordau lunar. Dintre acestea 36 aveau între 14 și 21 ani, 12 aveau între 21 și 40 ani și 1 între 40 și 60 ani. Totodată 40 erau căsătorite și 9 necăsătorite⁶⁴.

În fiecare săptămână, într-o anumită zi stabilită, conducerea departamentului lua contact direct cu lucrătorii care erau sfătuiți să vină permanent la serviciu, explicându-li-se obligațiile și îndatoririle pe care le aveau, însemnătatea mobilizării pentru lucru și disciplina de care trebuiau să dea dovadă. Pentru cei care nu respectau acestea, se aplicau: amenzi (pierderea salariului pe o zi sau pe mai multe), ridicarea dreptului de alimente, urmărire în caz de fugă cu ajutorul poliției și jandarmeriei, trimiterea în judecata Curților Marțiale (pentru delictul de „sabotaj”, fugă, dezertare, încălcarea ordinilor de mobilizare), închisoare, anularea ordinilor de mobilizare pentru lucru și trimiterea la concentrare⁶⁵. Anularea ordinilor de mobilizare, era o sancțiune ușoară, care nu dădea randament, deoarece după o concentrare de 30 de zile, lucrătorii erau lăsați la vatră și se angajau la o altă întreprindere. Astfel, exista pericolul ca departamentul să rămână fără personal mai ales că erau foarte multe dezertări, bolnavi și dispăruți.

Trimiterea în judecata Curților Marțiale s-a dovedit mai mult o sperietoare, judecata făcându-se după Legea rechizițiilor, art. 15 și 57 „Refuz de serviciu” și nu după legea muncii în timp de război, iar sentințele date erau

⁶² *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 3/1942, f. 28.

⁶³ *Ibidem*, dosar 8/1942, f. 22.

⁶⁴ *Ibidem*, dosar 2/1942-1943, f.n.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 266.

ușoare, recurgându-se numai la amenzi cuprinse între 300 și 800 lei. Astfel, în aprilie 1943 au fost condamnați mai mulți lucrători la 500 lei amendă și 300 lei cheltuieli de judecată⁶⁶.

În anul 1943, cea mai mare pedeapsă dată de Curtea Marțială Craiova unui lucrător din cadrul departamentului a fost de 3.000 de lei.⁶⁷ Lucrătorii au continuat să absenteze de la serviciu astfel că în luna aprilie 1943 au fost consemnate 1.786 de absențe ceea ce a dus la scăderea producției de la 13.712 tone la 11.240 tone.

Cauzele absențelor lucrătorilor erau următoarele:

a) lipsa completă de educație și de stimă față de societatea care în acele vremuri făcea sacrificii enorme;

b) lucrătorii nu aveau nicio teamă față de legile în vigoare cu atât mai mult cu cât constatașeră că nu pățesc nimic, nici dacă erau trimiși în fața Curților Marțiale;

c) lipsa unui organ serios care să le impună efectuarea zilelor de muncă și sancționarea lor imediată;

d) nu doreau decât să consume banii și alimentele date de conducerea societății⁶⁸.

Din numărul mare de lucrători care absentau de la serviciu, un procent mare, între 17 și 20 % îl reprezentau bolnavii care primeau de la medicii de asigurări sociale, cu multă ușurință, „bilete de boală” și îi trimiteau la conducerea societății pentru a fi învoiți. Amendarea lucrătorilor care lipseau de la lucru nu era o soluție bună nici pentru societate și nici pentru lucrători. Aceștia, nu ar fi putut să plătească amenzile deoarece amenda care era egală cu o zi de muncă ar fi echivalat cu o leafă de 1000 lei lunar de fiecare lucrător. Pentru sutele de absenți dacă s-ar fi înmulțit numai cu 200 lei amenda, media ar fi făcut peste 250.000 lei, bani cu care în loc să se cumpere hrană și îmbrăcăminte ea s-ar fi dus în altă parte⁶⁹.

Ca urmare, într-o Notă informativă înaintată conducerii societății în 25 mai 1943 se semnală faptul că „conducerea comunistă îndeamnă nucleeele muncitorești să îndemne lucrătorii să ceară concedii cât mai des pentru sabotarea producției pentru că oricum ei primeau ajutoare de la Casa de Asigurări Sociale”. Se solicita de către Biroul 2 din cadrul Corpului I Armată identificarea celor care practicau acest sistem pentru a putea fi arestați și trimiși pe front câțiva, astfel ca apoi „toți să intre în ordine”⁷⁰. În conformitate cu

⁶⁶ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul, Minier „Schitu Golești”, dosar 7/1942-1943, f.n.

⁶⁷ *Ibidem*, dosar 2/1942-1943, f. 361.

⁶⁸ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 255.

⁶⁹ *Ibidem*, dosar 8/1942, f. 387.

⁷⁰ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul, Minier „Schitu Golești”, dosar 7/1942-1943, f.n.

ordinul M.St.M. nr. 275.835/1942, în 11 iunie 1943, Biroul 2 trimitea Departamentului o echipă de poliție specială de campanie compusă din sergentul Catană Vasile și soldatul Chistol Spiridon care urma să activeze în cadrul societății și căreia trebuia să i se dea „tot concursul pentru a duce la îndeplinire misiunea încredințată”. De altfel, de 1 mai 1943 societatea s-a confruntat cu o acțiune provocată de lucrătorul Oancea Gr. Ion care a scris un afiș cu creion chimic pe care l-a expus la vedere și prin care îndemna muncitorii să nu intre în mina Jidava. Cu toate stăruințele maiștrilor mineri, 7 lucrători au refuzat să intre în subteran astfel că acest caz a fost raportat Comandamentului militar care l-a arestat pe „instigator”⁷¹.

Marele Stat Major comunica în februarie 1943 conform adresei nr. 611.456 din 25 ianuarie 1942 că se putea admite mobilizarea pentru lucru a următorilor: disponibililor susținători de familie; dispensaților, reformaților care au fost revizuiți și clasați, celor din serviciul auxiliar, cei care nu fuseseră instruiți militar, limita de vârstă fiind de 30 de ani împliniți la 1 aprilie 1943. Pentru că în martie 1943, M.St.M. a anulat ordinele de mobilizare pentru lucru a chirigiilor societatea arăta într-o adresă că aceștia „erau mai mult decât necesari producției de cărbuni a societății” fiindcă „aveau vite bune de muncă și furaje pentru întreținerea lor”. Chirigii efectuau transporturi de lemne pentru galeriile minei Poienari și mulți dintre ei în lipsă de nutreț își vânduseră vitele astfel că pe bună dreptate au fost anulate ordinele de mobilizare pentru lucru.

Toți lucrătorii departamentului, beneficiau de asistență medicală imediată existând un dispensar unde un doctor făcea consultații marțea, joia și sâmbăta. Cei grav bolnavi erau trimiși la Casa Asigurărilor Sociale, serviciu medical din Câmpulung Mușcel⁷². Societatea Concordia plătea către CAS aproximativ 1.000.000 lei din care jumătate era suportat de către lucrătorii iar jumătate de către societate care acoperea astfel pe cei care lipseau nemotivat lunar. Anual se produceau destul de multe accidente de la cazuri minore și până la decese, în 1943 fiind 79 de accidente iar în 1944 un număr de 102 accidente⁷³.

De asemenea, pentru a evita cazurile dese de beție a lucrătorilor au fost închise de către Prefectura Județului Mușcel și Poliție în martie 1942 cele trei cârciumi deschise în Schitu Golești în apropierea Departamentului. Programul de funcționare al acestora era stabilit doar în cursul săptămânii fiind închise de sâmbătă de la ora 18:00 până duminică la ora 12:00⁷⁴.

Cele trei cârciumi deschise pe raza comunei Schitu Golești nu aveau decât o singură rațiune de a sta „ca niște păsări de pradă, speculând pe lucrători,

⁷¹ *Ibidem*, dosar 23/1943, f. 365.

⁷² *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 503.

⁷³ *Ibidem*, dosar 14/1943-1949, f. 10-11.

⁷⁴ *Ibidem*, dosar 6/1942-1943, f. 142.

îndobitocindu-i prin alcool, dându-le băutura pe credit”. În schimbul țuicii și altor băuturi cu care îi momeau pe lucrători, acei cârciumari „fără suflet” le luau ca amanet lucrătorilor încălțăminte și îmbrăcăminte pe care societatea cu mare greutate le procura de la Centrala Ploiești și le distribuia. Atunci când se făceau plățile, bețiile și scandalurile se țineau lanț „țuica și celelalte băuturi sunt arme cărora nu le pot rezista acești nenorociți alcoolizați”⁷⁵.

Cu toate străduințele făcute de comandanții militari pentru a convinge autoritățile județene, comunale, jandarmerie, camere agricole, servicii de drumuri să scutească lucrătorii departamentului de cele 5 zile de prestație stabilite de Ministerul de Interne nu s-a reușit acest lucru „lucrătorii fiind amenințați de jandarmi, terorizați de autoritățile comunele să vină să facă prestație sau să plătească imediat 1.000 lei amendă”. Se solicita ca Ministerul Economiei Naționale să intervină pentru elaborarea de ordine scrise pentru ca funcționarii și lucrătorii minelor de cărbuni să nu mai fie întrebuințați la muncile de folos obștesc, să fie scutiți de prestații fiind militarizați „pe frontul muncii naționale în timp de război”⁷⁶.

Departamentul, în luna noiembrie 1942, a primit 200 de electromotoare din colectările făcute în Odessa. Aceste colectări au fost făcute printr-un salariat Guido Patac, de fel din Cernăuți, care a recomandat pe Emil Reiman, din Odessa, care deținea cabluri subterane și electromotoare. S-a întocmit o comandă în 20 aprilie 1943, parte din comandă fiind procurată, la prețuri modeste, prin adunarea lor de prin Odessa iar o parte din cabluri au fost dezgropate din oraș, plătindu-se munca la prețuri modeste. Comanda a fost înaintată abia în 5 noiembrie 1943.⁷⁷ Serviciul Materiale și Aprovizionare al societății, în 10 noiembrie 1944, a adresat scrisori Departamentului, pentru a preda autorităților sovietice până la 14 noiembrie 1944, electromotoarele, însoțite de declarații asupra împrejurărilor sau condițiilor în care societatea a luat sau a primit respectiv le-a înstrăinat acele bunuri. Era necesar de asemenea să fie declarate orice alte bunuri luate fie direct, fie prin cumpărări de la terți.

Pentru a remedia lipsa de brațe de muncă tot mai mult resimțită la minele de cărbuni de la Schitu Golești, județul Mușcel, conducerea Societății Concordia a solicitat în scris M.St.M. – Secția prizonieri repartizarea unui număr cuprins între 120 și 140 de prizonieri pentru lucrări de suprafață sau subteran. În galeriile de mină, prizonierii urmau să fie întrebuințați exclusiv la manevrarea vagonetelor nefiind capabili de a lucra ca niște mineri. Pentru munca lor, prizonierii primeau 4.000 lei pe lună fiecare, iar din suma totală se făceau reținerile pentru îmbrăcăminte și încălțăminte asigurată de Societate. Stabilirea tarifelor pentru prizonierii care lucrau în întreprinderile publice sau

⁷⁵ *Ibidem*, dosar 25/1943, f. 77.

⁷⁶ *Ibidem*, dosar 8/1942, f. 99.

⁷⁷ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 16/1944-1945, f. 15.

private au fost cuprinse și în Decizia nr. 4307 din 17.02.1943 unde pe lângă bani fiecare prizonier primea trei mese bune pe zi, cinci țigări pe zi de prizonier sau echivalentul în bani pentru nefumători, 0,300 kg săpun de fiecare, șorțuri și salopete. Cheltuielile de spitalizare în cazul accidentelor mai grave de până la 10 zile erau asigurate de angajator iar peste 10 zile de către conducerea lagărului care furniza prizonierii.

Nu toți prizonierii lucrau efectiv în mină, deoarece parte din ei lipseau fiind bolnavi și scutiți medical, iar alții deserveau serviciile lor proprii (bucătărie, curățenie etc.). Cei 120 de prizonieri în medie care lucrau în subteran au fost comparați în statele de plată cu lucrătorii vagonetari mineri care prin decizia Comisariatul General al Prețurilor nr. 110 din 19.02.1942 primea între 224 lei minim și 256 lei maxim în 8 ore. Conducerea societății a solicitat M.St.M. ca indemnizația zilnică a prizonierilor să nu depășească câștigul zilnic sau lunar (25 zile) ale vagonetarilor indigeni⁷⁸.

Marele Stat Major repartiza, din 1942, 140 de prizonieri ruși pentru munci în cadrul departamentului (la suprafață și în galerii) pe bază de contract și cu respectarea instrucțiunilor nr. 640.710 a M.St.M. Aceștia erau cazați la Schitu Golești într-o clădire de zid, amenajată cu paturi comune și într-o baracă de scânduri cu pereți dubli, amenajată la fel. În aceste două încăperi erau cazați 85 de prizonieri care lucrau la minele Pescăreasa și Jidava și 55 cazați la Poienari într-o clădire de zid amenajată cu paturi comune. Acestor prizonieri li se aloca suma de 50 de lei pe zi pentru hrană care era cheltuită exclusiv pentru hrană, primind 500 grame pâine la masă și încă 500 grame la intrarea în mină, astfel că prizonierii erau mai bine hrăniți decât lucrătorii minieri. Existau și prizonieri care nu lucrau în mină și care primeau aceeași porție de mâncare dar numai 0,750 kg pâine pe zi⁷⁹. De Paști prizonierilor li se dădea meniu special din care nu lipsea ouăle roșii și vinul. Și prizonierii ca și garda militară care îi păzea trebuiau să primească (din păcate nu întotdeauna se respecta acest lucru) trei mese cu carne pe săptămână⁸⁰.

De asemenea, erau vizitați și de medicul șef al Oficiului Asigurărilor Sociale din Câmpulung, dr. N. Cojanu care constata în 6 aprilie 1943 că prizonierii care lucrau alături de săteni la mina Jidava aveau locuințe bune „erau curați și fără paraziți”. Spre deosebire de ei, lucrătorii din localitate prezentau paraziți și nu mai erau curați deoarece dormeau alături de cei de acasă care era infestați de paraziți⁸¹. Departamentul poseda o baie cu 18 dușuri pentru lucrători și o altă baie cu mai puține dușuri pentru funcționari. Pentru a

⁷⁸ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul, Minier „Schitu Golești”, dosar 9/1942-1943, f.n.

⁷⁹ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 417.

⁸⁰ *Ibidem*, dosar 25/1943-1944, f. 130.

⁸¹ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 456.

scăpa de paraziți a fost construit și un cuptor de deparazitare. Doctorul Cojanu a constatat creșterea îngrijorătoare a numărului celor incapabili, care aveau nevoie de ajutor medical din cauza „lipsei de hrană substanțială, munca continuă în galerii fără rotație și fără odihnă care era cauza debilității și predispoziției la boală”⁸².

La dispensarul medical oficiantul sanitar Diaconu contrar instrucțiunilor date îngrijea prizonierii cu pansamente și medicamente și ca urmare dr. Cojanu a interzis medicului să mai folosească aceste materiale pentru prizonieri. Ceea ce lăsa de dorit era îmbrăcămintea deoarece exista un singur rând de cămăși, îmbrăcămintea era deteriorată, încălțăminte distrusă fiind înlocuită de societatea Concordia cu galoși de cauciuc procurați în contul muncii lor. Asigurarea îmbrăcămintei cădea în sarcina lagărului din care prizonierii făceau parte.

Detășamentul de prizonieri dispunea de baie și era vizitat lunar de medicul Lagărului nr. 10 Corbeni efectuându-se ori de câte ori era nevoie vaccinuri cu ser antiholeric. Vaccinurile erau făcute de către medicul evreu Rosenfeld Nicolae care vizita prizonierii și garda de două ori pe lună⁸³.

Starea de spirit a prizonierilor era „în genere mulțumitoare”, în anul 1943 semnalându-se doar un singur caz de evadare care după 36 de ore a fost prins și retrimis în lagăr. Prizonierul rus evadat pe nume Iacovlev Vasile Antonovici a evadat profitând de învălmășeala ce s-a produs la intrarea în mina Jidava a celor din schimbul I de la ora 6 dimineața⁸⁴. Contactul cu populația civilă, adică cu sătenii din Schitu Golești și Poienari era exclus dar cu minerii din mină „contactul era intim prin natura muncii”⁸⁵.

Trupa de pază asigurată de Cercul de Recrutare Mușcel formată dintr-un plutonier și 16 soldați era relativ bine echipată, curată, cazată în dormitoare curate, în clădiri în afară de incinta lagărelor, împrejmuite cu scândură înaltă de circa 2 metri. Garda era la dispoziția Comandantului militar al departamentului care ținea în mod energic „un regim militar omenos și pentru gardă și pentru prizonieri și pentru muncitori”. Unii din soldații de gardă se plâneau că erau ținuți peste termenul de 2 luni și că nu li se dădea voie după această perioadă de gardă să plece la muncile agricole din localitățile lor.

Până în 1944, majoritatea prizonierilor proveneau de la Lagărul nr. 10 Corbeni-Argeș dar și de la alte lagăre cum ar fi Lagărul nr. 9 Vulcan, jud. Hunedoara; Lagărul de prizonieri nr. 7 Bălți și Lagărul de prizonieri nr. 12 Maia-Ilfov.⁸⁶ Media prizonierilor utilizați la exploatarea de cărbuni, din lipsă

⁸² *Ibidem*, f. 456.

⁸³ *Ibidem*, dosar 27/1943-1944, f. 37.

⁸⁴ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 143.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 457.

⁸⁶ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 10/1944, f. 13.

de mână de lucru, a fost de 140 de prizonieri lunar, din care cei mai numeroși la Schitu Golești (Pescăreasa).⁸⁷ Conform ordinului 608056/G/24.12.1942 al M.St.M. – Secția MONT, începând cu ianuarie 1943 toți prizonierii se vărsau lagărului nr. 10 Corbeni Argeș care urma să le asigure și garda acestora, astfel că gărzile care proveneau de la lagărele menționate mai sus reveneau la unitățile lor. Lunar lagărele de prizonieri erau inspectate de comandantul lagărului nr. 10 Corbeni, maiorul I. Băleanu și de medicul lagărului.

În ianuarie 1944, Departamentul minier folosea un număr de 217 prizonieri cu o gardă pentru pază de 15 soldați.⁸⁸ Detașamentul de prizonieri era compus din două semi-detașamente din care unul la șantierul Pescăreasa, la sediul departamentului și care avea 128 de prizonieri și unul la șantierul Poienari, din comuna Poienari, care se afla la o distanță de trei km. de sediu și avea 89 de prizonieri. Ei lucrau la mine, silozurile de cărbune, transportul cărbunilor de la gurile minelor la Uzina de uscare, la alimentarea cu cărbune a Uzinei electrice și la funicularul pe care se transporta cărbunele, fiind răspândiți în foarte multe locuri de muncă, supravegherea se făcea dificil.

În martie 1944 verificându-se de către colonelul medic Bobocescu prizonierii de război care lucrau pe șantierele societății Concordia acesta arăta că societatea nu confecționase salopete pentru prizonieri pentru a feri echipamentul lor militar de distrugere în mină, înființarea unui post permanent de medic de către Asigurările Sociale din Câmpulung, prizonierii erau puși la muncă peste programul fixat de Ministerul Muncii – Direcția Minelor, asigurarea unor mese mai bune și mai variate având în vedere munca desfășurată, respectarea normelor de alimentație în Armată în limita alocațiilor și a rațiilor⁸⁹.

Începând cu 28 august 1944, prizonierii ruși nu au mai fost folosiți la lucru de către Departament.⁹⁰

Numărul personalul angajat, funcționari și lucrători, în cadrul Departamentului Minier, Secția Cărbuni și Secția Minereuri, în noiembrie 1944, a fost de 1.020 la Schitu-Golești, 158 la Baia de Arieș și 225 la Băița.⁹¹

În 16 decembrie 1944, conducerea Departamentului Minier raporta conducerii societății că în perioada 1 august 1943 – 13 septembrie 1944, „nu sunt pagube din bombardamentele aeriene” iar după 13 septembrie s-au făcut rechiziții de către armatele sovietice respectiv o camionetă luată de la Schitu-Golești și doi cai cu hamuri de la șantierul „Toplița-Măgura-Concordia”⁹².

⁸⁷ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul, Minier „Schitu Golești”, dosar 9/1942-1943, f. 1-200; dosar 7/1942-1943, f. 14.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar 27/1943-1944, f. 70.

⁸⁹ *Ibidem*, dosar 25/1943, f. 40

⁹⁰ *Ibidem*, dosar 27/1943-1944, f. 90.

⁹¹ *Ibidem*, fond Societatea Concordia”, dosar „84/1944, f. 99.

⁹² *Ibidem*, dosar 319/1944. f. 1-2.

În cadrul departamentului a funcționat și o Școală de ucenici cu sediul în Schitu-Golești, care pregătea viitoarele cadre pentru departament. Materiile erau predate ucenicilor de 13 cadre profesionale și erau: mecanică, electricitate, desen, chimie, fizică, aritmetică, geologie, tehnologie, franceză, geografie, istorie, caligrafie, igienă, educație fizică, limbă română, muzică, educație socială și contabilitate.⁹³ Toți ucenicii primeau zilnic masa gratuită și lapte pentru consum iar baia era obligatorie de trei ori pe săptămână⁹⁴.

Impozitele și taxele comunale, plătite de departament Primăriei orașului Câmpulung Muscel, au fost în valoare de 11.829 lei pe exercițiul 1941-1942, și de 68.110 lei pe exercițiul 1942-1943, deci o diferență de 57.830 lei, reprezentând 480%, în timp ce vânzările de lignit ale departamentului, către C.F.R., principalul client, s-au scumpit numai cu 46%⁹⁵. Valoarea taxelor comunale, impozitelor, taxă de timbru, etc. se ridicau am de an, ajungând la valori de milioane de lei.

În cadrul Departamentului au fost organizate și au funcționat până la sfârșitul lunii iunie 1943 două pichete de incendiu iar apoi cu începere de la 1 iulie s-a înființat un Serviciu permanent de pompieri la Centrala Schitu Golești serviciul executându-se, prin rotație, de câte 5 echipe, fiecare echipă fiind formată din șef de echipă, electrician, șofer și 5 lucrători. Durata serviciului pentru fiecare echipă era de 24 de ore, iar după programul de exploatare stătea în restul timpului în camera de pompieri anume amenajată. Fiecărui membru ale echipei de pompieri care nu locuia în curtea centralei primea câte 100 lei alocație pentru fiecare 24 de ore de serviciu îndeplinite⁹⁶. Camuflajul în cadrul Departamentului se respecta în conformitate cu ordinele în vigoare.

Din punct de vedere al apărării pasive, Departamentul aparținea de zona A.A. Dâmbovița și conform ordinelor s-au înființat echipe de prim ajutor, dezinfecție, detecție, s-au procurat măști de gaze și alte materiale specifice. S-au așezat lăzi cu nisip pentru combaterea bombelor incendiare iar pichetele au comandat furtunuri de apă lungi pentru a acoperi cât mai bine toate zonele. Toate șantierele pentru alarmare în cazul unui atac aerian erau legate telefonic de șantierul Pescăreasa care la rândul lui era în legătură telefonică cu societatea de telefoane din Câmpulung și cu Departamentul „Electrică” care la rândul lui era legat de Târgoviște și București. În 1943, nu exista un post special de ascultare radio dar în colonia muncitorilor existau peste 20 de aparate radio ale căror emisiuni erau ascultate permanent de lucrători și care puteau da alarma.

⁹³ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul, Minier „Schitu Golești”, dosar 43/1946-1947, f. 158.

⁹⁴ *Ibidem*, fond Societatea Concordia”, dosar 8/1942, f. 259.

⁹⁵ *Ibidem*, dosar 1/1942-1949, f. 18.

⁹⁶ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, Departamentul, Minier „Schitu Golești”, dosar 7/1942-1943, f.n.

Totalul sumelor cheltuite în domeniul apărării pasive până în decembrie 1942 s-a ridicat la suma de 313.240 lei⁹⁷.

Departamentul minier conform ordinului M.St.M. nr. 92.388 din 1943 a fost păzit de o gardă militară formată din 24 de militari⁹⁸, apoi până la 11 iunie 1943 o gardă formată din 14 oameni dați de Corpul teritorial Mușcel și ridicată conform ordinului Corpului I Armată cu nr. 23.366 din 11 iunie 1943 deoarece acestea au funcționat până când societatea își va constitui o gardă proprie conform Decretului-Lege 608 din 6 august 1942⁹⁹.

De asemenea, a dispus de o gardă de 10 oameni dată de Regimentul 30 Dorobanți, ridicată de asemenea de Corpul I Armată la 17 iunie 1943 conform ordinului 23.324/1943. Paza departamentului a revenit paznicilor angajați la care se putea adăuga în caz de alarmă o gardă compusă din 10 oameni și un plutonier dați din iulie 1943 de Corpul Teritorial Mușcel la șantierele Pescăreasa și Poienari, pentru paza celor 138 de prizonieri. Societatea solicita cu insistență aprobarea numirii unei alte gărzi militare deoarece era greu de a se organiza gardă proprie formată din „lucrători bătrâni, ieșiți din elementele armatei, sau din cei inapți serviciului militar, ceilalți fiind mobilizați”¹⁰⁰.

Societatea arăta că departamentul se întindea cu cele 4 mine și șantiere într-un teren accidentat și acoperit în întindere de peste 5 km. În minele și șantierele sale lucrau zilnic 140 de prizonieri, avea în perimetrul său Departamentul „Electrica” care producea $\frac{3}{4}$ din energia electrică pentru industria de război și din capitala țării și era departe de cazarma prizonierilor la 300-400 metri. Poseda o cantitate enormă de dinamită care ajungea uneori la 10 tone și era situată în apropierea Departamentului Electrica la 600 metri. De aceea se invoca art. 9 din Decretul-Lege 608 în care se preciza că „poate fi înlocuită garda proprie cu o gardă militară” pentru paza celor două întreprinderi militarizate aflate sub comanda militară desemnată de M.St.M. și conducerea societății¹⁰¹.

În 22 aprilie 1943 șeful exploatării inginerul șef Alexandru S. Popescu raporta Cercului Teritorial Mușcel că manipularea și distribuirea dinamitei de pe șantier era făcută numai de lucrători români, prin grija șefului magaziei centrale Stoica A. Atanase zis „Antonescu”, „om de încredere și vechi lucrător”. La șantierul Poienari distribuirea se făcea de șeful șantierului Gh. Cosac iar la Goldeni de șeful șantierului Ion Oancea ambii fiind maiștri minieri¹⁰².

⁹⁷ *Ibidem*, f. 199, 408.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 503.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 481.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f.n.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 481.

¹⁰² *Ibidem*, f. 460.

Suprafața totală a Departamentului Minier la 11 martie 1943 era de 54.992 mp din care suprafața clădirilor 8.456 mp și suprafața neclădită 46.536 mp. Producția zilnică era de 540 tone, cea lunară de 13.500 tone, iar cea anuală de 162.000 tone. Pentru apărarea cu lucrători a Departamentului era necesară o gardă civilă compusă din două companii a câte 150 de oameni compania proveniți din cei 875 de lucrători permanenți ai departamentului¹⁰³.

Insistența autorităților militare de a se constitui o gardă civilă la centrala departamentului de la Schitu Golești formată din minim 10 oameni din cei 57 de mobilizați pentru lucru l-a determinat în noiembrie 1943 pe inginerul Radu Rosetti, șeful responsabil al exploatării miniere de la Schitu Golești să-și decline în scris orice răspundere în ceea ce privește bunul mers și buna întreținere a instalațiilor societății în cazul în care comandamentul militar „persista în a se forma o gardă civilă compusă din lucrătorii mobilizați pentru lucru”. Se arăta de asemenea că prin constituirea acestei gărzi era afectată producția centrală ordonată de minister care se micșora prin lipsa brațelor de muncă¹⁰⁴.

Pentru a fi ferită de bombardamentele Aliate în cursul lunii mai 1944 au fost expediate pentru a fi introduse în minele de la Schitu Golești arhiva Centralei Societății Concordia împreună cu cele ale principalelor servicii, inclusiv a celor două Departamente Minier și Electrica. După verificarea dosarelor și registrelor, pe bază de inventare, cronologic, acestea au fost introduse în cutii și expediate la Schitu Golești¹⁰⁵.

Cu ocazia vizitei făcută în ianuarie 1944 de către Ion Udrișteanu, șeful Inspectoratului Muncii din Pitești, pe șantierele societății acesta le-a spus direct lucrătorilor adunați să-l asculte că „sunt prost plătiți și că au dreptul să ceară mai mult de la societate”. Acest „îndemn” a fost considerat de conducerea societății care se adresa Biroului 2 din cadrul Corpului 1 teritorial, „ca o faptă care putea duce la indisciplină și care putea avea consecințe grave dacă se vor mai repeta”¹⁰⁶.

În 16 ianuarie 1944, ora 10:00 s-a desfășurat în sala cinematografului „Jinga” din Câmpulung serbarea distribuirii darurilor oferite de mareșalul Antonescu prin Inspectoratul Muncii Câmpulung și împărțite de Ștefan Popescu, secretar general în Ministerul Muncii. S-a oferit lucrătorilor mineri 300 de pachete care conțineau 5 kg de făină, 2 kg de zahăr, 2 kg de săpun și 2 kg de slănină¹⁰⁷. Aceste daruri veneau după ce în decembrie 1943, cu ocazia sfintelor sărbători Centrala Ploiești distribuise Departamentului Minier 622 de

¹⁰³ *Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 389.

¹⁰⁴ *Ibidem*, dosar 25/1943-1944, f. 197-198.

¹⁰⁵ *Ibidem*, dosar 41/1945, f. 1.

¹⁰⁶ *Ibidem*, dosar 25/1943-1944, f. 87.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 88.

perechi de bocanci și ghete. De asemenea, cu ocazia serbării Pomului de Crăciun s-au distribuit 20 de haine pentru copii, 23 de căciuli, 90 de flanele, 60 perechi ciorapi, 70 perechi saboți de cauciuc, 109 metri pânză de uniformă. Cadourile au depășit suma de 600.000 lei mai ales că pe lângă copii au primit ajutoare 856 de lucrători constând în pachete cu 1,044 kg zahăr, 1,838 kg făină și 0,400 kg săpun¹⁰⁸.

La 31 decembrie 1944, societatea „Concordia” deținea în bazinul Schitu-Golești, jud. Mușcel, 3.519,6 ha în valoare de inventar de 22.336.316 lei. Aceste concesiuni erau situate la Jidava-Perscăreasa; Jugur-Bărăția; Radu Popescu; Vlădescu-Crasan; Bătaia; Valea Borii (cumpărată de la moștenitorii Beligrădeanu); Poienari; Hera Mălâncioiu (foste Societatea „Combustibilul” Godeni absorbită prin fuziune la 31.12.1941 de către Societatea Concordia și radiată în 16.01.1943)¹⁰⁹. În județul Severin deținea suprafața de 99,25 ha, în valoare de inventar de 3.116.000 lei, situate la Alfons, Adolf și Giorg. Linia decauville Pescăreasa – Jidava era în lungime de 25,741 km fiind deservită de 3 locomotive marca Koppel, Orenstein și Kruss de 28 și 30 HP, o locomotivă „Năluca”, una „Montania”, una „Vulcan” demontată, 674 de vagonete pentru cărbuni, 43 vagonete de metal (37 platforme și 6 basculante) și o drezină¹¹⁰.

În aprilie 1945, Departamentul minier raporta conducerii Societății „Concordia”, personalul șantierului internat în lagăr, după 23 august 1944 și faptul că avea trei arestați germani. Cei arestați erau: inginer Kurt Schiller, Wišek Eduard, electrician și Klein Frantz. În lagărul de la Târgu Jiu erau internați soția lui Kurt, Charlotte Schiller, fiul Hellmut și mama Gertrude precum și Maria Wišek, cu cei doi copii minori¹¹¹.

În urma conferinței care a avut loc la Ministerul Economiei Naționale în august 1944, Departamentul a trimis Comandamentului de Apărare Pasivă București 10 mineri pentru efectuarea de adăposturi necesare populației¹¹². Ei erau plătiți cu 1500 lei pe zi plus masă. Din păcate, pe lângă aceștia, 15 muncitori care primiseră concedii agricole pentru a-și munci pământurile, atrași de bani, au fugit și ei la București unde s-au angajat la lucru la Comandamentul A.P. fără să țină cont că aceștia erau mobilizați pentru lucru în bazinul Schitu Golești.

Comitetele de fabrică constituite după evenimentele din august 1944 la nivelul tuturor departamentelor și serviciilor societății „Concordia” stânjeneau bunul mers al activității acesteia prin conferințe nenumărate, organizate ad-hoc

¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 108.

¹⁰⁹ *Ibidem*, dosar 81/1944, f. 3; fond Societatea „Concordia”, Departamentul Minier „Schitu-Golești”, dosar 20/1943, f.n.

¹¹⁰ *Ibidem*, dosar 81/1944, f. 32.

¹¹¹ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 195/1945, f. 106-107.

¹¹² *Ibidem*, dosar 84/1944, f. 19.

de comitetele de lucrători și care se desfășurau fie în ateliere, în prezența lucrătorilor, fie în birourilor directorilor în prezența inginerilor și a comitetului de fabrică, fie în birourile funcționarilor, în prezența comitetului de fabrică, a comitetului de funcționari și a inginerilor, fără nici o înștiințare prealabilă a direcțiilor și fără se fixa de comun acord obiectul acestor conferințe cât și orele de desfășurare.

În octombrie 1944, un grup de salariați de la șantierul Schitu Golești au întocmit un memoriu care cuprindea 26 de puncte¹¹³. Din cauza lipsurilor (alimente și îmbrăcăminte) muncitorii au început să se agite, avertizând conducerea șantierului că se vor adresa Inspectoratului Muncii din Câmpulung-Muscel. Pentru liniștirea spiritelor agitate de la Schitu-Golești, conducerea Departamentului Minier a adus un camion cu alimente și articole de îmbrăcăminte. Se prevedea în bugetul șantierului fonduri pentru aprovizionarea directă din regiune cu: fasole, cartofi, ceapă și varză¹¹⁴.

Muncitorii minieri de la secția de cărbuni Schitu-Golești aveau multe absențe de la lucru. Conducerea societății arăta, la memoriul salariaților, că „*tot ceea ce a fost permis de legile existente ca să se acorde ca spor de salariu, a fost acordat*”, manifestându-și solicitudinea pentru toți colaboratorii ei, în special salariați. Se menționa că trebuie respectată legea și se ia act de existența unui sindicat și a comitetelor muncitorești.

Departamentul Minier reprezenta 2% din cifra de afaceri a societății Concordia¹¹⁵. Cărbunele brut va fi exploatat în continuare după evenimentele de la 23 august 1944 fiind suspus deshidratării într-o instalație specială prin care umiditatea cărbunelui scădea de la 36% la 13% iar puterea calorică se mărea la cca. 5.000 kcal/kg. Uzina de deshidratare va produce începând cu ianuarie 1945 între 3.500 și 4.200 tone lunar, dar capacitatea instalației de brichetare de la cca. 300 tone de brichete pe lună va scădea începând cu ianuarie 1945 la doar 200 tone/lună¹¹⁶.

Societatea Concordia raporta în 9 noiembrie 1944 Ministerului Finanțelor că are în bazinul Schitu Golești județul Mușcel întinse exploatări miniere de lignit brut și ameliorat. O bună parte din producție se livra Regiei Autonome CFR care datora pentru cărbunele livrat facturi de 42.500.000 lei. În situația grea financiară prin care trecea societatea din cauza dezastrelor produse de bombardamente și a dispersărilor de instalații și de mașini a fost nevoită să oblige fiecare departament al ei, deci și Departamentul Minier să se administreze singur și „să trăiască de aici înainte din propriile lui mijloace”¹¹⁷.

¹¹³ *Ibidem*, f. 44.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 50.

¹¹⁵ *Ibidem*, fond Societatea „Concordia”, dosar 244/1944-1948, f. 167.

¹¹⁶ *Ibidem*, dosar 329/1943-1948, f. 45-46.

¹¹⁷ *Ibidem*, dosar 84/1944, f. 88.

Conform organigramei departamentului, de la sfârșitul anului 1944, șeful exploatării era inginerul Alexandru Popescu care avea în subordine Biroul tehnic, Corespondența și Arhiva, Mina, Suprafața și Serviciul administrativ. Acesta din urmă avea în subordine birourile: Vânzări, Personal - MONT, Materiale, Contabilitate, Aprovizionare, Casierie, Expediție, Depozite materiale lemnoase, Lemn de mine și Alimente. Suprafața avea în subordine: Atleierul mecanic și Uzina de uscare, iar Mina avea: Minele Pescăreasa, Jidava, Poienari și Godeni¹¹⁸.

După 1945 însă Departamentul va continua să funcționeze în cadrul societății până la naționalizarea acesteia la 11 iunie 1948.

THE OIL COMPANY CONCORDIA – THE MINING DEPARTMENT
SCHITU GOLEȘTI, MUȘCEL COUNTY (1938-1944)

Abstract

The study refers to the activity of an important sector created in 1938, to diversify the productions, by the Oil Company „Concordia”, despite the fact that its main branch, i.e. oil domain, was in regression. This was the mining sector for the exploitation of ores from Transylvania (gold, silver, bauxite) and of the coal from the mines from Schitu Golești in Muscel County.

The obtained productions were used in the electric sector of the company that was providing electric energy for Prahova Valley, Bucharest and other towns around the coal basin: Câmpulung, Târgoviște, etc. and also the need of Romanian Railways, the main coal consumer in that period.

There are mentioned the productions obtained, main activities performed by the company's administration personnel and workers, working conditions, workers' needs, dissemination of culture attempts by means of “Labor and Light Office” etc.

¹¹⁸ *Ibidem*, dosar 241/1942-1848, f. 51.